

Respons

Usbekistan: Ytringsfrihet og journalister

Problemstilling/spørsmål:

- Finnes det kritiske journalister i Usbekistan og i hvilke media ytrer de seg?
- Har borgerne i Usbekistan tilgang til Internett?
- Hvilke tema er sensitive å uttale seg om i usbekisk presse?
- Hvilke reaksjoner kan usbekiske journalister møte hvis de ytrer seg kritisk?

Generelt om ytringsfrihet i Usbekistan

Til tross for at grunnloven i Usbekistan garanterer full ytringsfrihet, respekteres ikke denne rettigheten i praksis. Ytringsfriheten i landet er sterkt begrenset og er nærmest ikke-eksisterende.

Det er fire statlige TV-kanaler som dominerer kringkastingen i landet. Kabel- og satellittkanaler blir nøye overvåket i Tasjkent, og myndighetene fører streng kontroll både med det som kringkastes og det som trykkes. Det er ingen opposisjonsaviser i Usbekistan.

Det er svært vanskelig for utenlandske journalister å etablere seg i Usbekistan. Det kreves akkreditering fra Utenriksdepartementet, og en slik akkreditering er det i praksis svært få som får. Det er ingen journalister i Usbekistan som jobber for vestlige nyhetsbyråer (Expert Working Group 2010). Myndighetene krever en såkalt uttalt objektivitet av de journalistene som skal jobbe i landet, hvilket i praksis vil si at journalistene ikke skal uttale seg kritisk om forholdene i landet. Det er kun et fåtall utenlandske aviser i landet, deriblant tre russiske. Disse avisene inneholder hovedsakelig "ufarlig" stoff som reklame og horoskop, og de er velvillig innstilt til myndighetene (U.S. Department of State 2010).

Committee to Protect Journalists beskriver i en rapport fra januar 2011 hvordan statlig kontrollert TV sensureres og hvordan journalister instrueres til å presentere informasjon fra myndighetseide nyhetsbyrå.

Vilkårene for en nyansert pressedekning ble ytterligere innskjerpet etter hendelsen i byen Andisjan i Ferghana-dalen i 2005. Mellom 500 og 1000 personer ble drept da usbekiske innenriksstyrker avfyrt skudd mot store folkemasser som demonstrerte mot myndighetene. Det internasjonale samfunn forlangte i etterkant av hendelsen en offentlig granskning av hva

Respons **Usbekistan: Journalister og ytringsfrihet**

som hadde skjedd uten at dette ble etterfulgt. Usbekiske myndigheter reagerte med å utestenge både utenlandsk presse og utenlandske organisasjoner fra Usbekistan. I oktober 2005 måtte BBC stenge sitt kontor i Tasjkent, og i desember samme år nektet usbekiske myndigheter å gi lisens til den usbekiske tjenesten av Radio Free Europe. Usbekiske myndigheter fortsetter å nekte dem akkreditering. Usbekiske myndigheter nekter også å akkreditere utenlandske journalister og lokale korrespondenter som jobber for vestlige medier, som for eksempel Reuters og Associated Press (U.S. Department of State 2010).

Informasjonen i denne responsen baserer seg i stor grad på informasjon innhentet på Landinfos informasjonsinnhentingsreise til byene Shymkent (grenseområdet til Usbekistan) og Almaty i Kasakhstan i oktober/november 2010. I tillegg baserer responsen seg på skriftlige kilder.

Finnes det kritiske journalister i Usbekistan og i hvilke media ytrer de seg?

Ifølge en representant for Human Rights Watch i Sentral-Asia (intervju i Almaty, november 2010), er det pr. i dag svært få uavhengige journalister i Usbekistan og disse skriver vanligvis under pseudonym. Noen få skriver under fullt navn. Freedom House opplyste til Landinfo at selv om en del journalister skriver under pseudonym, så vet myndighetene hvem de er. Freedom House vurderte det slik at usbekiske myndigheter har full oversikt over journalister som ytrer seg kritisk, og at myndighetene også har oversikt over familiemedlemmenes aktiviteter (intervju i Almaty, november 2010).

Olga Dosybieva, som selv er journalist og jobber i Kasakhstan, opplyste at det bor uavhengige journalister i Usbekistan, men at de ikke kan jobbe der. Det er farlig for uavhengige usbekiske journalister å arbeide i Usbekistan (intervju i Almaty, november 2010).

I den grad det er mulig for usbekiske journalister å ytre seg kritisk så skjer dette på Internett og ikke i den trykte presse. Det gjelder også de som skriver under pseudonym (Dosybieva; Freedom House, intervjuer i Almaty november 2010).

Tilgang til Internett

Ifølge Dosybieva og Freedom House (intervju i Almaty, november 2010) har befolkningen på landsbygda ikke tilgang til Internett. I byene har folk tilgang, men problemet er at mange av nettsidene er blokkert. For å koble seg til for eksempel utenlandske media må man gå via såkalt proxy-servere. Unge mennesker, journalister og menneskerettighetsaktivister har kunnskap om hvordan de kan koble seg opp mot internasjonale media, mens den eldre delen av befolkningen verken har kunnskap eller mulighet til å få tilgang til informasjon via nettet.

Det finnes flere nettkafeer i de store byene. Kontrollen med disse kafeene er imidlertid også streng. Ifølge Freedom Hous (intervju i Almaty, november 2010) følger myndighetene med på hvem som besøker kafeene Hvis en person forsøker å få tilgang til en utenlandsk nettside på en internettkafé, kan vedkommende få problemer i etterkant. De fleste som forsøker å følge med på internasjonale nettsider, gjør derfor dette hjemmefra. Representanten fra Freedom House viste til et konkret tilfelle der flere unge mennesker var samlet på en internettkafé i Andisjan. Ungdommene forsøkte å finne informasjon om usbekisk demokrati på nettet. I etterkant ble alle innkalt til usbekisk sikkerhetstjeneste og forhørt om hva de hadde gjort. Senere fikk ungdommene problemer på universitetet hvor de studerte. De ble fortalt at hvis de forsøkte seg på noe lignende igjen, ville de bli kastet ut fra universitetet.

Respons Usbekistan: Journalister og ytringsfrihet

Et eksempel på en nettside som blir overvåket av myndighetene er, ifølge Freedom House (intervju i Almaty, november 2010), Ferghana.ru. Andre nettsider som er blokkert er CentrAsia, Uznews, EurasiaNet, Voice of Freedom og Lenta, i tillegg til BBC Uzbek Service og den tyske kringkastingen Deutsche Welle (Committee to Protect Journalists 2011a).

Hvilke tema er sensitive å uttale seg om i usbekisk presse?

Det er flere tema som er tabu å omtale i media. Det å offentlig fornærme presidenten er å anse som en forbrytelse. Ifølge U.S. Departement of State (2010) kan en journalist risikere reaksjoner for artikler som egger til såkalt religiøs konfrontasjon og etnisk splid, eller artikler med innhold som undergraver den konstitusjonelle orden.

Det er imidlertid ikke alltid like klart hva som kan oppfattes som kritikk av myndighetsapparatet og president Karimov. Olga Dosybieva (intervju i Almaty, november 2010) opplyste at forretningsvirksomhet og den politiske elitens aktivitet også er å anse som sensitive temaer som journalister må unngå å uttale seg kritisk om.

Hvilke reaksjoner kan usbekiske journalister møte hvis de ytrer seg kritisk?

En representant for Human Rights Watch opplyste at de få journalistene som våger å ytre seg kritisk i Usbekistan løper en stor risiko (intervju i Almaty, november 2010).

U.S. Department of State (2010) skriver i sin rapport om menneskerettighetssituasjonen i Usbekistan for 2009, at menneskerettighetsaktivister og journalister som kritiserte regjeringen var gjenstand for fysiske angrep, trakassering, vilkårlig arrest, politisk motivert tiltale, og tvunget til psykiatrisk behandling. Fornærmelser mot presidenten kan for eksempel medføre fem års fengsel. I samme rapport vises det til en journalist som i juli 2009 ble dømt for å ha publisert artikler om korrupsjon hos lokale myndigheter. Journalisten ble dømt for utpressing og bestikkelser, og fikk en dom på 12,5 år.

Ifølge Freedom House (intervju i Almaty, november 2010) vil en journalist som forsøker å ytre seg kritisk få problemer med lokale myndigheter. Organisasjonen viste til lokale journalister i Jizzak, Ferghana og Samarkand som hadde fått store problemer med lokale myndigheter etter at de hadde skrevet kritiske artikler og publisert disse på Internett.

Human Rights Watch peker i en rapport fra oktober 2010 på at usbekisk straffelovgivning gir rom for usbekiske myndigheter til å straffeforfølge enhver journalist hvis arbeid er å anse som fiendtlig overfor regimet. Ett tillegg til straffeloven av 2004 gir mulighet til å straffeforfølge personer som ytrer seg kritisk om menneskerettighetssituasjonen i landet (Human Rights Watch 2010). Flere av journalistene som sitter fengslet har fått politisk motiverte anklager rettet mot seg (Expert Working Group 2010).

Kildene opererer med ulike tall på hvor mange journalister som sitter fengslet. Human Rights Watch viser i ovennevnte rapport til at minst elleve journalister sitter fengslet pr. oktober 2010. De elleve har enten fått dom eller venter på dom. Committee to Protect Journalists rapporterer pr. januar 2011 at minst seks journalister sitter fengslet og at deres fengselsdommer varierer fra sju til femten år. Det foreligger ikke konkret informasjon om hvilke av journalistene som har blitt løslatt i senere tid.

Enkelte journalister dømmes for tilknytning til ulovlige religiøse grupper. I juni 2010 ble åtte journalister fra to usbekisk-språklige tidsskrifter anklaget for tilhørighet til den tyrkiske

muslimske gruppen NUR, som ble grunnlagt av kurderen Said Nursi. De ble alle dømt og fikk dommer på mellom seks og tolv års fengsel. Journalistene som alle var elever på en tyrkisk skole nektet å godta dommene (U.S. Department of State 2010). Også sportsjournalisten Hairulla Hamidov ble i februar 2010 arrestert pga. religiøs aktivitet. Han startet i 2004 et populært ukentlig religiøst radioprogram og en islaminspirert ukeavis som ble stoppet i 2007. Hamidov er tiltalt etter straffelovens artikkel 216 som omhandler ”illegal etablering av offentlig forening eller religiøs organisasjon” (Bayram 2010).

Eksempler på arrestasjoner

Fengslingen av enkelte av journalister har fått stor oppmerksomhet. Den uavhengige journalisten og korrespondenten for Voice of America, Abdumalik Boboev, ble i oktober 2010 dømt for ærekrenkelser, fornærmelser og for å ha forberedt eller distribuert materiale som truer offentlig sikkerhet. I tillegg ble han anklaget for ulovlig grensepassering fordi han skulle ha manglet et stempel i passet. Denne anklagen ble imidlertid trukket. Boboev ble idømt en bot på 400 ganger gjennomsnittsinntekten. Boboev har skrevet artikler om bl.a. manglende ytringsfrihet og fengsling av andre journalister. I tillegg har han skrevet artikler om arbeidsløshet, bomullsindustrien og den økonomisk krisen i landet (Human Rights Watch 2010; Ferghana.ru 2010)

Human Rights Watch (2010) viste til et annet tilfelle; journalisten Vladimir Berezovskii, som i oktober 2010 ble dømt pga. artikler han har skrevet på den russisk-språklige nettsiden Vesti.uz. Også Berezovskii ble dømt på bakgrunn av anklager om fornærmelser og ærekrenkelser i en rekke artikler publisert mellom august 2009 og januar 2010. Artiklene omhandlet arbeidsmigrasjon og den ytterliggående islamske gruppen Islamic Movement of Uzbekistan (IMU). Berezovskii fikk imidlertid amnesti og ble ikke ilagt straff, men dommen mot ham blir stående.

I januar 2010 ble den kjente filmmakeren og fotografen Umida Akhmedova anklaget for ærekrenkelser og fornærmelser mot den usbekiske nasjon. Akhmedova hadde laget en dokumentarfilm om usbekisk liv på landsbygda og rapporterte også om det tradisjonelle forbudet mot sex før ekteskapet. Det statlige pressebyrået mente Akhmedova ga et feilaktig inntrykk av Usbekistan, og at man kunne få inntrykk av at usbekere levde i middelalderen. Akhmedova ble dømt, men gitt amnesti samme dag som saken ble omtalt i internasjonal presse. Akhmedovas rulleblad forblir imidlertid uendret og saken slettes ikke fra registrene. Hun har fått utreiseforbud og blir fulgt av sikkerhetsagenter (Committee to Protect Journalists 2011b).

Human Rights Watch (2010) påpeker i sin rapport at trusselen om å bli dømt i henhold til paragrafene om ærekrenkelse og fornærmelse, hindrer journalistene og menneskerettighetsforkjemperne fra å gjøre sitt arbeid. De viser til at pr. oktober 2010 sitter minst 14 menneskerettighetsarbeidere fengslet pga. politisk motiverte anklager.

Et annet tilfelle som omtales i media er saken til journalisten Dzhamshid Karimov, som er presidentens nevø. Han har vært holdt på et psykiatrisk sykehus i mer enn fire år som en reaksjon på hans kritiske journalistikk. Han ble kidnappet i september 2006 i hjembyen Jizzakh og ble så plassert på en klinikk i naboregionen. Der har han vært holdt siden uten noen som helst kontakt med omverdenen (Committee to Protect Journalists 2011a).

Innkallelse til samtaler

Olga Dosybieva opplyste til Landinfo at journalister som har vært på kurs og seminarer i utlandet kan risikere å bli overvåket av usbekisk etterretning. Hun viste videre at det også kan være enkelte journalister som samarbeider med usbekisk etterretning, men at dette kun dreier seg om noen veldig få personer. Dosybieva fremholdt at enkelte journalister kan overdrive, og hevde at de blir overvåket når de er i utlandet. Hun viste til at hun selv har deltatt på seminarer sammen med usbekiske journalister og at disse har rapportert om at de har blitt overvåket. Dosybieva betvilte at de har vært overvåket (intervju i Almaty, november 2010).

Committee to Protect Journalists (2011a) bekrefter at usbekisk sikkerhetstjeneste stadig forsøker å skremme uavhengige journalister ved å invitere dem til ”uformelle samtaler.” På den måten forstår journalistene at alle deres bevegelser har blitt overvåket av myndighetene. I 2010 ringte den usbekiske påtalemyndigheten minst seks journalister og ba dem komme til samtale. Dette har journalistene selv rapportert til Committee to Protect Journalists. Journalistene ble forhørt om sine arbeidsoppgaver uten å få ha advokat til stede. Det viste seg at sikkerhetstjenesten hadde detaljert informasjon om både den enkelte journalist og dennes familie. Committee to Protect Journalists skriver ingenting om hva som skjedde i etterkant av at journalistene ble innkalt til samtaler.

Freedom House (intervju, i Almaty november 2010) sa at de kjenner til fem journalister som har blitt innkalt til ”samtaler” med regional sikkerhetstjeneste i løpet av 2010. Under avhørene har de blitt fortalt at myndighetene følger med på hva de foretar seg og at det kan bli igangsatt tiltak overfor dem. En av disse har senere blitt tatt inn igjen til avhør av de samme myndighetene. Freedom House viste videre til en journalist som for en tid tilbake ble dømt til sju års fengsel pga. artikler han har skrevet. Han ble imidlertid løslatt etter seks måneder og fikk komme til Canada. I en rapport fra Expert Working Group (2010) navngis fire journalister som ble innkalt til såkalte uformelle samtaler med myndighetene i løpet av desember 2009. Samtalene dreide seg om journalistenes kritikk av usbekiske myndigheter. Journalistene ble fortalt at det var blitt laget mapper på hver og én av dem.

Human Rights Watch mente at personer som bistår uavhengige/utenlandske journalister med informasjon kan påkalle myndighetenes oppmerksomhet(intervju i Almaty, november 2010). Også kontakt med utenlandske forbindelser og diplomati kan føre til trakasseringer, men ifølge U.S. Department of State (2010) har likevel flere journalister fått mulighet til å delta i sammenkomster på utenlandske ambassader i 2010 enn i foregående år.

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet, Utlendingsnemnda og Justis- og politidepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos rapporter og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, men skal gi svar på de konkrete spørsmålene som er stilt, og ellers inneholde det som til enhver tid trengs av bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Respons **Usbekistan: Journalister og ytringsfrihet**

Referanser

Skriftlige kilder

- Bayram, M. (2010, 17.februar). *Uzbekistan: Sports journalist arrested for religious activity*. Worldwide Religious news. Tilgjengelig fra <http://wwrn.org/articles/32769/> [lastet ned 4. mars 2011]
- Committee to Protect Journalists (2011a, 19. januar). *CPJ urges EU to Press Uzbekistan on its press freedom crisis*. Toronto: International Freedom of Expression eXchange network. Tilgjengelig fra http://www.ifex.org/uzbekistan/2011/01/21/barroso_letter/ [lastet ned 3. mars 2011]
- Committee to Protect Journalists (2011b, 15.februar). *Attacks on the Press 2010 – Uzbekistan*. New York: Committee to Protect Journalists. Tilgjengelig fra <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,CPJ,,,4d5b95bf1e,0.html> [lastet ned 10. mars 2011]
- [Criminal Code] (1994, 22. September). *Criminal Code of the Republic of Uzbekistan*. Tasjkent: President of the Republic of Uzbekistan. Tilgjengelig fra <http://www.unhcr.org/refworld/publisher,NATLEGBOD,,UZB,3ae6b59216,0.html> [lastet ned 4. mars 2011]
Uoffisiell engelsk oversettelse.
- Expert Working Group (2010, 16. april). “*The post-sanctions Uzbekistan – EU relations: remaining problems and new benchmarks*”. [s.l.]: Human Rights Society of Uzbekistan. Tilgjengelig fra <http://en.hrsu.org/2010/04/17/torture-occurs-during-the-first-72-hours/> [lastet ned 4. mars 2011]
- Ferghana.ru (2010, 6. oktober). U.S. is concerned about media freedom in Uzbekistan. *Ferghana News Agency*. Tilgjengelig fra <http://enews.ferghananews.com/news.php?id=1870&print=1> [lastet ned 9. mars 2011]
- Human Rights Watch (2010, 14. oktober). *Uzbekistan: Journalist’s Conviction Threatens Freedom of Speech*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/en/news/2010/10/14/uzbekistan-journalist-s-conviction-threatens-freedom-speech> [lastet ned 3. mars 2011]
- U.S. Department of State (2010, 11.mars). *2009 Human rights report: Uzbekistan*. Washington, D.C.: U.S. Department of State. Tilgjengelig fra <http://www.state.gov/g/drl/rls/hrrpt/2009/sca/136096.htm> [lastet ned 28. februar 2011]

Muntlige kilder:

- Dosybieva, Olga, journalist. Intervju i Almaty november 2010.
- Freedom House. Intervju i Almaty november 2010.
- Human Rights Watch. Intervju i Almaty november 2010.

© Landinfo 2010

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.